

Б. А. Карпінський*, О. В. Герасименко**

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЇ В КОНТЕКСТІ ЗБАЛАНСОВАНІСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Поточні тенденції остаточного цілеспрямованого переходу України до ринкових відносин потребують здійснення пошуку ефективних механізмів державного управління та регулювання економіки не лише на державному, але й на регіональному рівні. Особливо в умовах тривання процесу входження України до СОТ пошук нових підходів щодо застосування сучасних механізмів державного управління економічним розвитком території без перебільшення стає одним із загальнодержавних пріоритетів. Зокрема, на думку авторів, особливої уваги заслуговує дослідження механізму державного управління збалансованістю регіональних фінансових систем як складових частин загальнодержавної економічної системи.

Загалом, дослідженню і розвитку теорії та практики державного управління, формуванню та реалізації державної політики, механізмам державного управління відводилось чільне місце у багатьох працях відомих українських та зарубіжних учених, у тому числі: А. А. Богданова, Д. М. Гвішіані, А. А. Зінов'єва, Г. Б. Клейнера, Б. Г. Литвака, М. Мескона, І. Ф. Надольного, Ю. В. Тихонравова, Г. П. Щедровицького

Зокрема, сам термін “механізм” останнім часом досить активно вживається інститутом Президента України, урядовими структурами, місцевими органами влади щодо різних сфер життєдіяльності та визначається як форма спонукального чинника для проведення змін. Проте, безпосередньо проблемі підвищення ефективності механізму державного управління економічним розвитком території, зокрема через формування економіко-організаційного механізму державного управління збалансованістю фінансової системи території, як втім і формулюванню положень самої фінансової системи, до цього часу не було приділено достатньої уваги. Звичайно, не можна не згадати окремі випадки вживання термінів “фінансова система”, “збалансованість” тощо, проте часто вони стосуються, у першу чергу, бюджетних відносин країни і вказують на необхідність урівноваження доходів та видатків відповідної території чи галузі або ж розкривають сутність окремих напрямків економічних знань, що безпосередньо не мають відношення до механізму державного управління збалансованістю фінансової системи території.

Серед небагатьох науковців, що певною мірою звертались до проблеми визначення і впорядкування фінансової системи, а також формування економіко-організаційного механізму державного управління її збалансованістю, слід згадати І. В. Алексєєва, Ю. Архангельського, П. Ю. Беленького, Ю. Я. Вавилова, О. Д. Василика, Л. І. Гончаренко, О. П. Крайник, М. І. Крупку, В. М. Опаріна, В. В. Прядко, Р. М. Рудніцьку, О. Г. Сидорчук, В. С. Толуб'яка, С. Г. Шклярука.

© Карпінський Б. А., Герасименко О. В., 2008

* завідувач кафедри економіки та підприємництва Львівської державної фінансової академії, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент

** асистент кафедри економіки та підприємництва Львівської державної фінансової академії

Так, Ю. Архангельський зазначив, що “найважливіша аксіома економіки — *збалансованість* натуральних і фінансових показників”¹.

На думку В. С. Толуб'яка, “найнадійнішим джерелом доходів як місцевого, так і державного бюджетів є податки. Проблемаю лишається визначення оптимальних форм і методів перерозподілу доходів, *збалансування* державних і місцевих інтересів у бюджетному процесі, їхнє фінансове забезпечення”².

Не можна забувати і про те, що механізм збалансованості фінансової системи згадується у законодавчих актах України.

Зокрема, у Конституції України³ мова іде про те, що “територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, *збалансованості* і соціально-економічного розвитку *регіонів* з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій”.

У Бюджетному кодексі⁴ серед основних принципів, на яких ґрунтується бюджетна система України, вказується “принцип *збалансованості* — повноваження на здійснення витрат бюджету повинні відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період”.

Натомість у Рамковій конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату⁵ зазначається, що “*Фінансовий механізм* передбачає справедливу і *збалансовану* представленість усіх Сторін у рамках відкритої системи управління”.

Отже, проблематика, поставлена у статті, має на меті частково компенсувати наявні прогалини дослідження окремих аспектів актуальної на даний час проблеми підвищення ефективності державного управління економічним розвитком території через досягнення необхідного рівня збалансованості фінансової системи території та її державного управління. Серед основних завдань даної статті можна виділити:

- дослідження ефективності діючих механізмів державного управління економічним розвитком території;
- пошук шляхів підвищення даної ефективності через розгляд механізму державного управління збалансованості регіональної фінансової системи;
- здійснення безпосередньої оцінки збалансованості фінансової системи на прикладі західного регіону України.

На сьогодні в Україні діють наступні державні механізми управління територіальним економічним розвитком:

- програми соціально-економічного розвитку;
- регулювання міжбюджетних відносин;
- підтримка інвестиційно-інноваційних регіональних проектів.

Але усі згадані механізми неможливо назвати достатньо ефективними. Серед причин останнього твердження можна назвати наступні: відсутність системного підходу при формуванні державної регіональної політики; недосконалість нормативно-правового регулювання регіонального економічного розвитку;

¹ Архангельський Ю. Про необхідність державного планування ринкової економіки // Економіка України. — 2004. — № 3. — С. 47.

² Толуб'як В. С. Удосконалення формування доходів місцевих бюджетів // Фінанси України. — 2002. — № 11. — С. 68.

³ Конституція України від 28.06.1996 р. // ВВР. — 1996. — № 128.

⁴ Бюджетний кодекс від 21.06.2001 р. // ОВУ. — 2001. — № 29. — Ст. 1291.

⁵ Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 09.05.1992 р. // ВВР. — 1996. — № 50. — Ст. 277.

неефективність діючої системи управління на регіональному та місцевому рівні; низька фінансова спроможність більшості територій країни; недостатній вплив системи формування місцевих бюджетів та трансфертів на економічний розвиток регіонів; недостатнє застосування інструментів стимулювання розвитку регіонів. У наслідок вищезазначених причин спостерігається поглиблення структурних деформацій та диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів.

Постановою Уряду від 19 вересня 2007 р. № 745-р було затверджено план заходів на 2008 рік щодо реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р.⁶ Дану Стратегію розроблено відповідно до вимог Закону України “Про стимулювання розвитку регіонів”⁷. На даний час Україна, маючи значний економічний та інтелектуальний потенціал, динамічно розвивається і намагається активніше включитися в світові суспільно-економічні процеси, а також прагне інтегруватися в європейське співтовариство. Проте наявна неоднорідність розвитку регіонів та рівня життя населення створює передумови для соціальної напруги в суспільстві, сповільнює ринкові перетворення і призводить до зниження їх ефективності.

У зв’язку із вищесказаним, державна регіональна політика має бути зорієнтована, зокрема, на створення умов для поетапного подолання диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів.

На виконання вищезазначених завдань і покладене дослідження механізму державного управління збалансованістю регіональної фінансової системи, що, на думку авторів, дозволить значно підвищити ефективність державного управління економічним розвитком території.

Визначення фінансової системи, її збалансованості, формульний апарат для проведення оцінки збалансованості фінансових систем держави та регіонів уже неодноразово подавався авторами в інших друкованих працях⁸. Тому в даному випадку вважається за необхідне звернути особливу увагу безпосередньо на механізм державного управління збалансованістю регіональної фінансової системи, про що і йтиметься далі.

Перш за все, відповідно до поданих у різних літературних джерелах визначень, авторами було сформульоване означення *механізму державного управління рівнем збалансованості регіональної фінансової системи*. Це раціональне поєднання відповідних методів, форм, важелів та інструментів, а також правового, нормативного та інформаційного забезпечень, що сприяють підтримці величини збалансованості регіональної фінансової системи на оптимальному рівні.

В свою чергу, *рівень рівноваги (збалансованості) фінансової системи* є відносним показником, за допомогою якого вимірюється ступінь збалансованості досліджуваної території на даний момент чи за період часу, і який обчислюється на основі відносних величин факторів позитивного та негативного впливів, а також із застосуванням порівняльного показника згідно формули (1.1).

$$\begin{array}{l}
 \text{Рівень рівноваги} \\
 \text{(збалансованості)} \\
 \text{фінансової системи}
 \end{array}
 =
 \frac{
 \begin{array}{l}
 \text{Відносна величина} \\
 \text{факторів} \\
 \text{позитивного} \\
 \text{впливу}
 \end{array}
 -
 \begin{array}{l}
 \text{Відносна величина} \\
 \text{факторів} \\
 \text{негативного} \\
 \text{впливу}
 \end{array}
 }{
 \begin{array}{l}
 \text{Відносна величина порівняльного показника}
 \end{array}
 }
 \quad (1.1)$$

⁶ Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. // ОВУ. — 2006. — № 30. — Ст. 2132.

⁷ Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 08.09.2005 р. // ОВУ. — 2005. — № 40. — Ст. 2529.

⁸ Карпінський Б. А., Герасименко О. В. Фінансова система: Навчальний посібник. — 2-ге вид. — Львів: Магнолія Плюс, 2006. — 272 с.; Карпінський Б. А. Збалансованість фінансової системи: методологія, оцінка, порівняння. Монографія. — Львів: Логос, 2005. — 496 с.; Карпінський Б. А., Герасименко О. В. Збалансованість фінансової системи території як один із чинників сталого розвитку // Фінанси України. — 2005. — № 12. — С. 80-88.

Рівень розбалансованості (дисбалансу) фінансової системи — відносний показник, що відображає ступінь розбалансованості (дисбалансу) фінансової системи досліджуваної території на даний момент чи за період часу, і який обчислюється за формулою (1.2).

$$\begin{array}{l} \text{Рівень} \\ \text{розбалансованості} \\ \text{(дисбалансу)} \\ \text{фінансової системи} \end{array} = \begin{array}{l} \text{Величина} \\ \text{допустимої межі} \\ \text{розбалансованості} \end{array} - \begin{array}{l} \text{Рівень рівноваги} \\ \text{(збалансованості)} \\ \text{фінансової} \\ \text{системи} \end{array} \quad (1.2)$$

Величина допустимої межі розбалансованості розраховується на базі відповідного формульного апарату або ж через експертні оцінки, про що мова піде у наступних публікаціях авторів за даною тематикою.

На основі наявної показникової бази західного регіону України та формульного апарату щодо розрахунку збалансованості регіональної фінансової системи, а також використовуючи ряд спрощень з метою прискорення обчислень (що, втім, суттєво не впливає на кінцевий результат розрахунків), було визначено вплив окремих показників на кінцевий рівень збалансованості фінансової системи західного регіону (як експериментальної території досліджень), а також проведено оцінку рівня збалансованості західного регіону України.

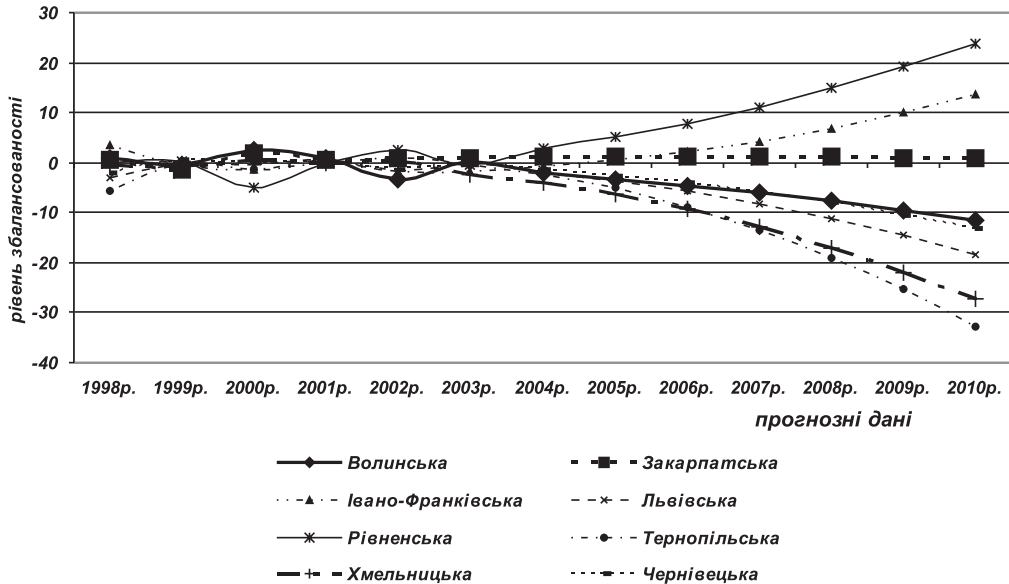
Так, уважно прослідкувавши за поведінкою досліджуваної групи факторів впливу на кінцеву величину збалансованості областей у складі окремо взятого регіону держави, можна зробити висновок про підвищену чутливість структурних одиниць України до зовнішніх чинників впливу. У першу чергу мова іде про показник прямих іноземних інвестиційних вкладень, який не відіграє визначальної ролі лише у декількох регіонах (Івано-Франківська, Хмельницька, Чернівецька), де взагалі важко говорити про визначене лідерство з огляду на однорідність отриманих показників.

Загалом, найбільш стабільними щодо впливу окремих чинників на збалансованість в складі західного регіону України протягом 1998-2006 рр. були Хмельницька, Чернівецька та Закарпатська, а найбільш розбалансованими — Львівська, Рівненська та Івано-Франківська області.

На думку авторів, головну увагу з метою збалансування фінансової системи певної території органам державного управління слід цілеспрямовано приділяти групі показників, які найбільше вплинули на дестабілізацію регіону у попередні періоди. При цьому слід не забувати про пріоритетність перспективних задач підвищення загального рівня економічного розвитку окремої території та держави в цілому.

Загальну величину рівня збалансованості фінансової системи областей західного регіону України представлено на рис. 1, який наочно відображає тенденцію Рівненської та Івано-Франківської областей до позитивного, а Волинської, Чернівецької, Львівської, Хмельницької та Тернопільської областей — до негативного розбалансування.

Отже, слід звернути посилену увагу на раціональність використання чинників розвитку першої та пошук джерел покриття наявних потреб розвитку другої із вищезазначених груп областей. Щодо фінансової системи Закарпатської області, то її можна вважати відносно збалансованою, не потребуючою підвищеної уваги у короткостроковому періоді з боку відповідних органів управління. В цілому фінансова система західного регіону України прогнозується із незначним негативним дисбалансом.

Рис. 1. Величина збалансованості фінансової системи в розрізі областей західного регіону України

Таким чином, підвищення ефективності механізмів державного управління економічним розвитком території, покладене на виконання завдань Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р., забезпечить динамічний збалансований розвиток країни в цілому, наблизить рівень життя до європейських стандартів та створить умови для посилення економічної активності в усіх регіонах країни, що, у свою чергу, суттєво зменшить ризики утворення депресивних територій. Також стає зрозумілою багатогранність та неоднозначність вирішення піднятої у статті проблеми через регулювання механізму державного управління збалансованості регіональної фінансової системи, а також не викликає сумнівів необхідність ґрунтовного підходу до вибору групи розрахункових показників як з огляду рівня їх впливу на кінцевий результат збалансованості, так і виходячи з затрат на збори чи складність обчислення альтернативних показників.

Натомість, однією із перспектив подальших розвідок у напрямку дослідження автори вважають необхідність розробки системи поточного державного управління та контролю наявного рівня фінансової збалансованості території із забезпеченням оперативного та адекватного реагування на внутрішні та зовнішні збурення.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою економіки та підприємництва
Львівської державної фінансової академії
(протокол № 3 від 25 жовтня 2007 року)*

